

І.В. Сингаївська

кандидат психологічних наук, доцент

М.С. Кутас

здобувач,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Сутнісна характеристика професійно важливих якостей керівника проектів

У статті здійснено аналіз досліджень з проблеми формування професійно важливих якостей фахівця; уточнено поняття професійно важливих якостей; визначено професійно важливі якості особистості керівника проектів.

В статті здійснено аналіз досліджень по проблемі формування професійно важливих якостей спеціаліста; уточнено поняття професійно важливих якостей; визначено професійно важливі якості особистості керівника проектів.

The article under consideration gives prominence to the analysis of researches as concerns specialist professionally important features formation issue; thus it specifies the concept of professionally important features, defines professionally important features of a chief project manager.

Ключові слова: професійно важливі якості, професійна компетентність, керівник проекту, особистість фахівця, самооцінка, рівень домагань.

Постановка проблеми

Темпи соціально-економічних перетворень в Україні вимагають нових підходів до організації діяльності державних та приватних установ, підприємств, компаній. У сучасних умовах найефективнішою методологією управління є проектне управління, яке почало використовуватись у нашій країні близько 15 років тому.

Винятково важливу роль для успішності реалізації проекту відіграє особистість керівника проекту. Саме від його індивідуально-професійних якостей, властивостей його нервової системи, особливостей психічних процесів, спрямованості особистості, знань та вмінь, переконань тощо значною мірою залежить успіх проекту. Перераховані характеристики особистості складають її професійно важливі якості. Аналізу проблеми професійно важливих якостей керівника проектів і присвячена наша стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Індивідуальність особистості-професіонала характеризується великою кількістю ознак та якостей, які прийнято називати професійно важливими якостями. Опис сукупності упорядкованих професійно важливих якостей називається психограмою професіонала. Термін «психограма» було запропоновано німецьким психологом В. Штерном.

В останні десятиліття психологія праці збрала досить великий емпіричний матеріал з проблеми вивчення професійно важливих якостей і професійного відбору в рамках різних видів трудової діяльності. Класичним методом виділення професійно важливих якостей є аналіз діяльності та трудових функцій. Далі складається професіограма, яка відображає сукупність знань (технічних, санітарно-гігієнічних, технологічних, психологічних і психофізіологічних) щодо конкретно-

го процесу трудової діяльності, організації, операційно-технологічних можливостей. Після цього оцінюється ступінь значущості різних індивідуально-особистісних особливостей для ефективного виконання діяльності та будується психодіагностика. Але через різноманітність підходів до опису особистості та методик виявлення й оцінювання професійно важливих якостей майбутніх фахівців іноді важко виокремити ті фундаментальні особливості, які б сприяли оптимізації освітнього процесу для ефективного розвитку особистості професіонала. Наприклад, М. Клищевська і Г. Солнцева [7, с. 63] вважають, що виділення професійно важливих якостей на основі загальних уявлень про функції і процеси професійної діяльності обмежується лише встановленням взаємозв'язків індивідуально-особистісних особливостей з ефективністю діяльності.

Сучасні психологи та педагоги, зокрема В. Шадріков, під професійно важливими якостями розуміють індивідуальні якості та здібності суб'єкта діяльності, які впливають на ефективність діяльності та успішність оволодіння нею. Професійно важливі якості, на думку вченого, – це окремі динамічні риси особистості, окремі психічні і психомоторні властивості, які виражаються рівнем розвитку відповідних психічних і психомоторних процесів, а також фізичні якості, що відповідають вимогам до людини якої-небудь визначеної професії і сприятливому успішному оволодінню цією професією [8, с. 11].

Подвійний характер професійно важливих якостей виражається у тому, що, з одного боку, вони є передумовою професійної діяльності, а з іншого, – самі удосконалюються та шліфуються у процесі набуття фахового досвіду [9, с. 122].

Аналізуючи дослідження проблеми професійно важливих якостей сучасних фахівців, варто відзначити погляди Н. Волкової [5], яка вважає, що забезпечити високу ефективність у ринкових умовах може професіонал, який володіє певними професійними якостями, інтегрованими управлінськими навичками, такими як адаптаційна мобільність, контактність, стресостійкість, домінантність.

Цікавими є дослідження М. Чабана [12], який підкреслює наступні характеристики сучасної ділової людини: по-перше, особистість взагалі, з набором певних рис, якостей, способів поведінки, що проявляються у повсякденному житті та діяльності; по-друге, представник соціальної самореалізації людства, пов'язаної з функціонуванням націй і народностей у суспільно-політичному житті; по-третє, професіонал та спеціаліст у виробничій сфері. До якостей ділової людини М. Чабан відносить ініціативність, чесність, працелюбність, рішучість, практичність, організованість, наполегливість, комунікабельність, самокритичність [12].

Нам імпонує підхід, викладений у працях М. Виноградського, С. Беляєвої, А. Виноградської [4]. Автори підходу вважають, що успіх в організаційній діяльності обумовлюють три наступні елементи:

- загальні здібності (вони необхідні, але не достатні);
- специфічні властивості (без цих немає організатора);
- індивідуальні відмінності (вони дають можливість окреслити типи організаторів).

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Науковці та практики, що вивчають проблему професійно важливих якостей, не мають єдиного погляду на структуру цього психологічного явища.

На думку одних вчених (В. Сластьонін), до професійно важливих якостей відносять якості, що впливають на ефективність праці і є передумовою і результатом професійної діяльності. До професійно важливих якостей вчений відносить психічні процеси (розумові, сенсорні, мовні, мнемічні) та психічні стани, а також мотиви професійної діяльності [11, с. 24].

Інші дослідники, зокрема Л. Бобікова, професійно важливими особистісними якостями вважають індивідуальні особливості людини, що забезпечують успішність в оволодінні професією, сприяють формуванню позитивного ставлення до людей, з якими індивід працює і спілкується, допомагають розвитку прагнення до особистісного росту і самовдосконалення в обраній сфері діяльності [3, с. 69].

Також під професійно важливими якостями розуміють психологічні властивості, якості та здібності особистості, необхідні для професійної діяльності (Е. Зеєр). До цих психологічних характеристик відносять такі якості, як відповідальність, здатність приймати рішення, корпоративність, самостійність та інші [6, с. 16]. Узагальнюючи погляди вчених, можна зробити висновок, що в ролі професійно важливих якостей може виступати будь-яка якість особистості, що включена у процес діяльності.

Сучасні науковці-психологи досліджували професійно важливі якості фахівців різних сфер практики та професій. Але професійно важливі якості керівників проєктів предметом окремого психологічного дослідження не виступали.

Формулювання цілей статті

Метою цієї статті є уточнення поняття професійно важливих якостей; аналіз психологічних особливостей цього явища; визначення професійно важливих якостей фахівців, які займаються управлінням проєктами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Професійна компетентність людини реалізується завдяки наявності індивідуально-психологічних якостей, що позначаються як професійно важливі для виконання певних видів професійної діяльності. Професійно важливі якості діагностують у процесі профвідбору, а потім розвивають і закріплюють у процесі професійного навчання і практичного вирішення професійних завдань.

Фахівці в області психології професій (А.М. Бандурка) виділяють три основні професійно обумовлені підструктури особистості:

- професійну спрямованість, мотивацію;
- професійну компетентність;
- професійно важливі індивідуальні якості особистості [1].

Е.Ф. Зеєр [6] виділяє кілька підструктур особистості фахівця:

- 1) професійна спрямованість;
- 2) професійна компетентність;
- 3) професійно важливі психологічні якості;
- 4) професійно значущі психофізіологічні якості.

Предметом нашого вивчення є якості керівника проєктів, що складають третю підструктуру у викладеній вище теорії. Саме вони виступають професійно важливими якостями цих фахівців.

Під професійно важливими якостями ми розуміємо індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що включені до процесу діяльності та забезпечують ефективність її виконання за параметрами продуктивності, якості праці та надійності. Професійно важливі якості залежать від специфіки професійної діяльності.

Керівник проєкту – це професіонал сфери управління проєктами, який несе відповідальність за організацію і планове виконання проєкту, досягнення цілей та отримання результатів проєкту, за процес управління командою, ресурсами проєкту за допомогою спеціальних методів та прийомів, дбаючи перш за все про три основні опори проєктної діяльності: вартість, час та якість.

Талант керівника проєкту визначається багатьма психологічними якостями, які за своєю суттю є професійно важливими. Американські проєктні менеджери виокремлюють такі характеристики, якими має володіти управлінець:

- 1) компетентність – кожен керівник має знати, як на високому професійному рівні виконувати проект;
- 2) висока міра відповідальності в усіх справах та збереження власної гідності;
- 3) відчуття нового та вміння йти на розумний ризик, здатність творчо вирішувати проблеми, сміливість у прийнятті рішень;
- 4) гнучкість, розуміння ситуації, гостре усвідомлення потреб, що виникають, відчуття часу, події;
- 5) висока працездатність, постійне прагнення бути кращим і робити все якнай-досконаліше;
- 6) комунікабельність, здатність налагоджувати контакти;
- 7) увага до підлеглих [10, с. 67-68].

Не кожен може бути ефективним керівником проекту. Існують ключові особливості і здібності [10, с. 227-229], які можна розвинути, щоб успішно виконувати роботу:

- 1) здатність мислити комплексно;
- 2) особиста цілісність;
- 3) передбачливість;
- 4) здатність витримувати стреси;
- 5) вміння бачити бізнес-перспективу;
- 6) уміння передавати інформацію;
- 7) вміння ефективно управляти часом;
- 8) уміння впливати на людей;
- 9) оптимізм.

Успішні керівники проекту повинні мати власну «програму вдосконалення» всіх названих якостей. Виявлення рівнів розвитку професійно важливих якостей та знаходження оптимальних форм і методів удосконалення професійно важливих якостей керівника проектів є завданням наших подальших досліджень.

Висновки

Таким чином, професійно важливими якостями є індивідуально-психічні та особистісні якості суб'єкта, що необхідні та достатні для реалізації тієї чи іншої продуктивної діяльності. Діяльність з реалізації проектів здійснюється проектною командою. Успішність реалізації проекту в значною мірою залежить від керівника проекту – від його індивідуально-професійних якостей, властивостей його нервової системи, особливостей психічних процесів, спрямованості особистості, знань та вмінь, переконань тощо.

Вищезазвані характеристики складають професійно важливі якості. Керівник проекту повинен мати такі професійно важливі якості: здатність мислити комплексно, особистісну цілісність, передбачливість, здатність витримувати стреси, вміння бачити бізнес-перспективу, вміння передавати інформацію, вміння ефективно управляти часом, уміння впливати на людей, оптимізм. Ці якості можливо сформувані та вдосконалити. Форми та методи їх удосконалення є предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бандурка А.М. Психология управления : учеб. пособ. / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков : Титул, 2007. – 532 с.
2. Батаршев А.В. Диагностика профессионально важных качеств / А.В. Батаршев, И. Ю. Алексева, Е.В. Майорова. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
3. Бобикова Л.К. Формирование профессионально значимых качеств личности инженера у студентов технического вуза : дисс. канд. пед. наук : 13.00.08 / Бобикова Лилия Кимматовна. – Елабуга, 2001. – 182 с.

4. *Виноградський М.Д.* Управління персоналом : навч. посіб. / М.Д. Виноградський, С.В. Беляєва, А.М. Виноградська. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.

5. *Волкова Н.* Проблема підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності / Н. Волкова // *Неперервна професійна практика*. – 2002. – Випуск 1. – С. 23-28.

6. *Зеер Э.Ф.* Психология профессионального образования / Э.Ф. Зеер. – М.: Изд-во «Модек», Моск. психол.-социальн. ин-та ; Воронеж, 2003. – 480 с.

7. *Клишевская М.В.* Профессионально важные качества как необходимые и достаточные условия прогнозирования успешности деятельности / М.В. Клишевская, Г.Н. Солнцева // *Вестник Моск. ун-та. Серия 14. Психология*. – 1999. – №4. – С. 61-67.

8. *Маришук В.Л.* Психологические основы формирования профессионально важных качеств : дисс. доктора псих. наук: 19.00.07 / Маришук Владимир Леонидович. – Л., 1982. – 185 с.

9. *Маркова А.К.* Психология профессионализма / Маркова А.К. – М. : Высш. шк., 1996. – 246 с.

10. *Морозов В.В.* Формування, управління та розвиток команди проекту : навч. посіб. / В.В. Морозов, А.М. Чередниченко, Т.І. Шпильова. – К. : Таксон, 2009. – 464 с.

11. *Педагогика профессионального образования* / [под ред. В.А. Сластенина]. – М. : Академия, 2004. – 368 с.

12. *Чабан Н.І.* Характеристика поняття «ділова людина» та її якостей у сучасних дослідженнях / Н.І. Чабан // *Таврійський вісник освіти*. – 2003. – №1. – С. 15-16.